

SUN'YI INTELLEKT YARATGAN MATNLARNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI

Norqulova Zarnigor Shavkat qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi 3- kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20905097>

Annotatsiya. Mazkur maqolada sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan matnlarning lingvistik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi sun'iy intellekt generatsiya qilgan matnlarning leksik, Grammatik, sintaktik va uslubiy jihatlarini aniqlash hamda ularni inson tomonidan yaratilgan matnlar bilan qiyosiy o'rganishdan iborat. Tadqiqot jarayonida sun'iy intellekt asosida yaratilgan matnlar lingvistik tahlil metodlari yordamida o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt matnlari grammatik me'yorlarga yuqori darajada rioya qilishi, mantiqiy izchilligi va axborotning tizimli taqdim etilishi bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, bunday matnlarda individual mualliflik uslubi, emotsional-ekspressiv vositalar va pragmatik maqsadning ifodalanishi nisbatan cheklanganligi kuzatildi. Tadqiqot natijalari sun'iy intellekt va til o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish, kompyuter lingvistikasi hamda zamonaviy matnshunoslik yo'nalishlarini rivojlantirishda muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar. sun'iy intellekt, lingvistik tahlil, matn generatsiyasi, leksik xususiyatlar, sintaktik tuzilma, uslubiy xususiyatlar, kompyuter lingvistikasi, tabiiy tilni qayta ishlash.

Abstract. This article analyzes the linguistic features of texts generated by artificial intelligence. The main objective of the study is to identify the lexical, grammatical, syntactic, and stylistic characteristics of AI-generated texts and to compare them with texts produced by humans. In the course of the research, AI-generated texts were examined using linguistic analysis methods. The findings reveal that AI-generated texts are characterized by a high level of grammatical accuracy, logical coherence, and systematic presentation of information. At the same time, such texts demonstrate certain limitations in terms of individual authorial style, emotional-expressive elements, and the realization of pragmatic intentions. The results of the study contribute to a better understanding of the relationship between artificial intelligence and language and have significant theoretical and practical implications for the development of computational linguistics, text linguistics, and contemporary linguistic studies.

Keywords. Artificial intelligence, linguistic analysis, lexical features, grammatical features, syntactic structure, stylistic characteristics, computational linguistics, text linguistics, natural language processing.

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi inson hayotining barcha jabhalarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining takomillashuvi natijasida tabiiy tilni qayta ishlash va matn yaratish imkoniyatlari sezilarli darajada kengaydi. Bugungi kunda sun'iy intellektga asoslangan dasturlar turli uslub va janrdagi matnlarni yaratish, tarjima qilish, tahrirlash hamda tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'lib, ta'lim, ilm-fan, ommaviy axborot vositalari va boshqa ko'plab sohalarda keng qo'llanilmoqda. Sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan matnlar lingvistika nuqtayi nazaridan yangi tadqiqot obyektiga aylangan. Chunki bunday matnlar inson tafakkuri mahsuli bo'lmasdan, algoritmlar va katta hajmdagi til ma'lumotlari asosida shakllanadi. Natijada ularning leksik tarkibi, grammatik qurilishi,

sintaktik tuzilishi va uslubiy xususiyatlarida o'ziga xos jihatlar namoyon bo'ladi. Mazkur jihatlarni o'rganish nafaqat kompyuter lingvistikasi, balki zamonaviy tilshunoslikning ham dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda sun'iy intellekt yaratgan matnlarning sifati sezilarli darajada oshdi. Ayrim hollarda bunday matnlarni inson tomonidan yaratilgan matnlardan farqlash qiyinlashib bormoqda. Shunga qaramay, ularning lingvistik xususiyatlari, uslubiy o'ziga xosligi hamda pragmatik imkoniyatlari hali ham chuqur tadqiq etilishga muhtojdir. Mazkur tadqiqotning maqsadi sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan matnlarning lingvistik xususiyatlarini aniqlash, ularning leksik, grammatik va uslubiy jihatlarini tahlil qilish hamda inson tomonidan yaratilgan matnlar bilan qiyosiy o'rganishdan iborat. Tadqiqot natijalari sun'iy intellektning til tizimidagi o'rnini aniqlash, kompyuter lingvistikasi rivojiga hissa qo'shish va zamonaviy matnshunoslik yo'nalishlarini boyitishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metod. Mazkur tadqiqotda sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan matnlarning lingvistik xususiyatlarini aniqlash maqsadida qiyosiy-tahliliy metoddan foydalanildi. Tadqiqot materiali sifatida sun'iy intellekt tomonidan generatsiya qilingan matnlar hamda inson tomonidan yozilgan matnlar tanlab olindi. Matnlar leksik, grammatik, sintaktik va uslubiy jihatdan tahlil qilinib, ularning o'xshash va farqli tomonlari aniqlandi.

Sun'iy intellekt yaratgan matnlarning muhim xususiyatlaridan biri leksik birliklarning mavzuga mos va tizimli qo'llanishidir. Bunday matnlarda mavzuga oid terminlar va ilmiy tushunchalar izchil ravishda qo'llanadi. Sun'iy intellekt katta hajmdagi matnlar bazasi asosida faoliyat yuritganligi sababli turli uslub va janrlarga xos lug'aviy birliklardan samarali foydalanadi. Shu bilan birga, ayrim holatlarda ma'lum so'z va iboralarning takrorlanishi kuzatiladi. Masalan, "muhim ahamiyatga ega", "natijalar shuni ko'rsatadiki", "zamonaviy texnologiyalar" kabi birikmalar sun'iy intellekt yaratgan matnlarda nisbatan ko'p uchraydi. Bu esa matnning mazmuniy yaxlitligini ta'minlasa-da, uslubiy rang-baranglikning kamayishiga sabab bo'lishi mumkin.

Sun'iy intellekt yaratgan matnlar grammatik me'yorlarga amal qilishi bilan ajralib turadi. Gaplar o'rtasidagi mantiqiy bog'lanish saqlanadi, morfologik va sintaktik xatolar kam uchraydi. Matnlarda murakkab qo'shma gaplardan faol foydalanilishi ilmiy uslub talablariga mos keladi.

Sintaktik jihatdan bunday matnlarda sodda va murakkab gaplarning muvozanatli qo'llanilishi kuzatiladi. Gaplar o'zaro mantiqiy ketma-ketlik asosida joylashtiriladi. Biroq ayrim hollarda gaplarning haddan tashqari uzunligi yoki bir xil sintaktik modellarning takrorlanishi matnning tabiiyligini pasaytirishi mumkin.

Sun'iy intellekt yaratgan matnlarda asosan neytral va ilmiy uslub ustunlik qiladi. Bunday matnlar axborotni aniq va tushunarli tarzda yetkazishga qaratilgan bo'lib, ularda subyektiv munosabat kamroq namoyon bo'ladi. Emotsional-ekspressiv vositalar, metaforalar va individual mualliflik uslubi inson tomonidan yaratilgan matnlarga nisbatan kam uchraydi. Shuningdek, sun'iy intellekt matnlari mantiqiy izchilligi va kompozitsion yaxlitligi bilan ajralib turadi. Kirish, asosiy qism va xulosa o'rtasidagi bog'liqlik aniq saqlanadi. Bu esa matnning o'qilish qulayligini oshiradi.

Natijalar. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan matnlar grammatik me'yorlarga amal qilishi va mantiqiy izchilligi bilan ajralib turadi. Matnlarda mavzuga oid terminlarning izchil qo'llanishi, fikrlarning ketma-ket rivojlantirilishi hamda kompozitsion yaxlitlikning saqlanishi kuzatildi. Leksik tahlil jarayonida sun'iy intellekt matnlarida ilmiy va rasmiy uslubga xos birliklar ko'proq uchrashi aniqlandi. Shu bilan birga,

ayrim soʻz va iboralarning takrorlanishi matnning uslubiy xilma-xilligini cheklashi mumkinligi maʼlum boʻldi. Inson tomonidan yaratilgan matnlarda esa individual uslub, muallifning shaxsiy munosabati va emotsional-ekspressiv vositalar faolroq qoʻllanilishi kuzatildi. Sintaktik jihatdan sunʼiy intellekt matnlari murakkab gaplarning nisbatan koʻp ishlatilishi bilan tavsiflanadi. Bu holat ilmiy uslub talablariga mos kelsa-da, ayrim hollarda matnning tabiiyligini pasaytirishi mumkin. Inson nutqida esa sodda va murakkab gaplar vaziyatga mos ravishda erkinroq qoʻllaniladi.

Tadqiqot natijalari sunʼiy intellektning matn yaratish imkoniyatlari tobora takomillashib borayotganini koʻrsatadi. Biroq lingvistik nuqtayi nazardan qaralganda, sunʼiy intellekt hali inson tafakkuriga xos ijodkorlik, emotsional taʼsirchanlik va pragmatik moslashuvchanlik darajasiga toʻliq erisha olmagan. Shu sababli sunʼiy intellekt matnlari inson tomonidan yaratilgan matnlarning muqobili emas, balki ularni toʻldiruvchi vosita sifatida baholanishi maqsadga muvofiqdir.

Xulosa. Sunʼiy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi natijasida yaratilayotgan matnlar zamonaviy tilshunoslikning muhim tadqiqot obyektlaridan biriga aylandi. Mazkur tadqiqot davomida sunʼiy intellekt tomonidan yaratilgan matnlarning leksik, grammatik, sintaktik va uslubiy xususiyatlari tahlil qilindi hamda ular inson tomonidan yaratilgan matnlar bilan qiyosiy jihatdan oʻrganildi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, sunʼiy intellekt inson nutqiga yaqin matnlar yarata olsada, tilning ijodiy, estetik va madaniy qatlamlarini toʻliq aks ettirish imkoniyatiga ega emas. Shu sababli sunʼiy intellekt inson ijodining muqobili sifatida emas, balki matn yaratish jarayonini takomillashtiruvchi va qoʻllab -quvvatlovchi vosita sifatida baholash maqsadga muvofiqdir. Mazkur tadqiqot oʻzbek tilida yaratilgan sunʼiy intellekt matnlarining lingvistik xususiyatlarini aniqlashga xizmat qiladi hamda kompyuter lingvistikasi, matn lingvistikasi va pragmalingvistika yoʻnalishlarida olib boriladigan kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun nazariy asos vazifasini bajaradi.

Adabiyotlar roʻyxati:

- 1.Safarov Sh. Pragmalingvistika. –Toshkent Oʻzbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2008.
- 2.Mahmudov N. Til va nutq masalalari. – Toshkent Maʼnaviyat, 2013.
- 3.Yoʻldoshev B. Matn lingvistikasi asoslari. – Toshkent, 2017.
- 4.Nurmonov A. Lingvistik tadqiqot metodlari. – Toshkent, 2019.